

Віталій Тельвак

Дрогобицький державний педагогічний університет імені Івана Франка
доктор історичних наук, професор (Україна)

e-mail: telvak1@yahoo.com

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-2445-968X>

Ірина Лозинська

Дрогобицький державний педагогічний університет імені Івана Франка
кандидат історичних наук, доцент (Україна)

e-mail: loz.iryana@gmail.com

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-9128-0209>

Українські історичні інституції у міжвоєнній Польщі: спроба узагальнення

Анотація. Мета статті. На основі аналізу різнопланової історіографічної літератури узагальнено інституційну структуру української історичної науки у міжвоєнній Польщі. **Методологія дослідження** ґрунтується на використанні міждисциплінарного підходу. Виходячи з принципів об'єктивності та історизму, дослідницький акцент зроблено на структурно-функціональному системному аналізі історіографічних фактів і порівняльній історичному методі. У статті використано евристичні можливості методів періодизації, класифікації і типологізації. **Наукова новизна статті** полягає у спробі узагальнення інституційної структури української гуманітаристики в Другій Речі Посполитій. **Висновки.** Українські інтелектуали в Другій Речі Посполитій, подекуди за сприяння представників польської влади, але частіше наперекір її антиукраїнській політиці, загалом добре адаптувалися до наявних у країні суспільно-політичних реалій. Відповідаючи на численні виклики, вони успішно трансформували набутий у попередній період інституційний досвід української гуманітаристики та, попри значні фінансові труднощі, ініціювали створення нових науково-дослідних інституцій, чиї співробітники опрацьовували найбільш перспективні тоді українознавчі проблеми. Специфікою української гуманітаристики в Другій Речі Посполитій був її інституційний поділ між Львовом та Варшавою. І тут, попри насиченість міжособистісних взаємин між галицькими вченими та їхніми наддніпрянськими колегами-емігрантами у польській столиці, так і не вдалося налагодити повноцінної інституційної співпраці. Це призвело до дублювання організаційних структур, котрі нерідко займалися подібною проблематикою. Така ситуація, котра вочевидь не відповідала скромним матеріальним і людським ресурсам тогочасної української науки, мала наслідком неузгодженість наукових проєктів, а іноді – й особистісний конфліктність. Утім, саме наявні у Другій Речі Посполитій українські історичні інституції були перенесені у повоєнному часі емігрантами до країн вільного світу, що дозволило вітчизняній гуманітаристиці перетривати часи комуністичного експерименту на Батьківщині та зберегти інституційну пам'ять.

Ключові слова: Друга Річ Посполита, українська історична наука, науково-дослідні інституції, Наукове товариство імені Шевченка, Український науковий інститут.

Постановка проблеми. Різнопланові аспекти розвитку української історичної науки в Другій Речі Посполитій є помітним сюжетом історіографічних студій останнього тридцятиліття. При цьому найбільше уваги йому приділяють західноукраїнські дослідники, опрацьовуючи різнопланові аспекти цього складного явища. Втім, надалі в їхніх студіях виразно домінує персоналістика, а праці з інституційної проблематики трапляються нечасто. Можливим поясненням цього є укорінений в літературі стереотип про загальний занепад тогочасної західноукраїнської гуманітаристики, порівнюючи з попередньою добою чи розквітом наддніпрянської науки в середині – другій половині 1920-х років. Не заперечуючи загальнознаних труднощів культурного життя українців, котрі опинилися за збручанським кордоном, спробуємо нюансувати поширені спостереження на прикладі з'ясування особливостей організаційної структури української історичної науки у міжвоєнній Польщі.

Аналіз джерел та останніх досліджень. Головним джерелом для реконструкції інституційної структури української гуманітаристики у міжвоєнній Польщі є інформаційні звіти наукових та освітніх інституцій, чиї співробітники провадили дослідну роботу. Також ми використовували опублікований на сьогодні інституційний документообіг (показники публікацій, статутні документи, службове листування та ін.).

Серед сучасних дослідників поодинокі аспекти інституційної історії української гуманітаристики у міжвоєнній Польщі вивчали Володимир Потульницький [Потульницький, 1999], Леонід Зашкільняк [Зашкільняк, 2014] та Віталій Масненко [Масненко, 2001 : 354-360]. Науково-організаційну діяльність представників наддніпрянської еміграції в Другій Речі Посполитій на монографічному рівні дослідив Андрій Портнов [Портнов, 2009]. Утім, у працях згаданих дослідників інституційна проблематика значною мірою представлена фрагментарно. Також на сьогодні немає спроб цілісного аналізу інституційної історії української науки на польських землях у міжвоєнний час. Цим і зумовлено актуальність нашого дослідження.

Мета статті полягає в реконструкції інституційної структури української історичної науки у Другій Речі Посполитій.

Виклад основного матеріалу. Насамперед згадаємо про діяльність інституцій, котрі створені в XIX – на початку XX ст. Найбільш авторитетною науковою установою загальноукраїнського масштабу було Наукове товариство імені Шевченка. У новий період свого існування інституція увійшла значно ослабленою, оскільки матеріальні фонди були пограбовані в роки війни окупантами різних кольорів, багато її провідних діячів перебувало поза Львовом, а в умовах повоєнного часу комунікація – проблема. Іншим викликом для цієї некоронованої західноукраїнської Академії наук став поважний брак фінансів для реалізації наукових проєктів, адже новопостала польська держава відмовила НТШ у матеріальній підтримці, а поділене кордонами та виснажене війною українське громадянство не могло необхідною мірою підтримати своїх інтелектуалів. До того ж урядовці новопосталої держави намагалися всляко загальмувати діяльність НТШ, прикладом чого можуть бути постійні поліційні обшуки в його приміщеннях, податковий тиск, як також позбавлення в 1923 р. права друкувати шкільні книжки, що чи не єдине на той час постійне джерело прибутків [Кубійович, 1991 : 32-41]. Усе це призвело до гальмування, а то й припинення багатьох витратних наукових проєктів, насамперед розпочатих ще наприкінці XIX ст. археографічних видавництв.

Попри ці некорисні обставини Товариство надалі розвивалося, переживаючи період структурних трансформацій, викликаних ускладненням дисциплінарного поля українознавчих студій. Так, у 1926 р. створена правнича, у 1927 р. – статистична, у 1929 р. – Шевченкознавча та сходознавча комісії, у 1936 р. постали комісії старої історії України, історично-джерелознавча та музикологічна. Загалом у комісіях НТШ у досліджуваній період працювало майже 100 дослідників, переважно істориків, філологів, правників, філософів [Найда, 1998]. До найбільш активних істориків-співробітників НТШ належали вихованці львівської історичної школи М. Грушевського – Іван Крип'якевич (голова історичної секції та редактор «Записок НТШ»), Мирон Кордуба (голова Археографічної комісії), Василь Гарасимчук, Богдан Барвінський, Іван Кревецький, а також представники молодшого покоління – Микола Андрусяк, Роман Зубик, Ілля Витанович та ін.

Так, у міжвоєнний час НТШ випустило 28 титулів різних періодичних і серійних видань, починаючи з фундаментальних «Записок НТШ» та збірників секцій і комісій, і закінчуючи науково-популярними журналами «Сьогочасне й минуле», «Стара Україна» та «Історичні листки». Окрасою Товариства була найповніша на той час українознавча наукова бібліотека, фонди якої протягом міжвоєнного двадцятиліття зросли до 300 тис. томів [Кубійович, 1991 : 39]. Зазначимо, що крім суто наукової праці, НТШ опікувалося також багатьма важливими культурно-освітніми проєктами, серед яких насамперед слід згадати «університетські курси», з котрих згодом постав Український таємний університет у Львові.

Слід згадати, що в тісному зв'язку з НТШ, а нерідко і під організаційною опікою його членів, науково-дослідну працю в галузі локальної історії провадили також краєзнавчі музеї на провінції. Серед найбільш активних, котрі мали власні наукові видання, згадаємо музеї «Бойківщина» в Самборі, «Стривігор» у Перемишлі, «Верховина» в Стрию та «Гуцульщина» в Коломиї.

У міжвоєнний час наукову діяльність продовжував і Ставропігійський інститут у Львові – ідейний антипод НТШ. Прикметно, що польська влада всляко підтримувала діяльність цієї московфільської інституції, вбачаючи в ній своєрідну протизагаду українським культурним установам у Галичині. Так, саме державні чиновники сприяли тому, щоб змінити поставлене у часи Першої світової війни українофільське правління інституту [Орлевич, 2009]. У 1922 р. інститут передано в управління консервативній групі московфілів, лояльних до Польщі, як також йому було віддане відібране в НТШ право друкувати шкільні книжки [Киричук, 2000]. Співробітники інституту мали власне періодичне видання – «Временник Ставропігійського інституту» (виходив 1923–1939 рр.), в якому вміщено праці з історії самої інституції, церковної проблематики, минулого русофільського руху, а також численні мемуари та літературні твори. Здебільшого у дописах «Временника» домінувала антиукраїнська риторика.

Ще одна українська інституція з передвоєнних часів продовжувала свою діяльність у міжвоєнний час. Йдеться про заснований у лютому 1905 р. «Національний музей імені

митрополита Андрея Шептицького». На початку 1930-х рр. музейна збірка налічувала понад 80 тис. предметів) [Свенціцький, 1930]. Довголітнім (1905–52 рр.) хранителем і директором музею був Іларіон Свенціцький, котрий започаткував у цій інституції науково-дослідну працю [Коць-Григорчук, 1998]. Музей видавав свій неперіодичний орган – журнал «Літопис Національного музею у Львові імені Андрея Шептицького», котрого протягом 1934–1938 рр. вийшло п'ять чисел. Серед публікацій історико-мистецької та музеєзнавчої тематики докладнішою визначалися праці Іларіона Свенціцького, Віри Свенціцької, Ярослава Пастернака та ін.

На міжвоєнний час припадає стрімка інституціоналізація українських історико-церковних досліджень, які зі зрозумілих причин не могли провадитись на підрадянських землях. У 1923 р. при Львівській духовній семінарії засноване Українське богословське наукове товариство (УБНТ) з метою розвивати українську богословську науку шляхом викладів, конференцій, видання праць [Глинка & Чехович, 1934]. Головами були ректори семінарії – отці Тит Галуцинський (до 1926) і Йосиф Сліпий. Члени товариства працювали в чотирьох секціях – біблійній, філософсько-догматичній, історико-правничій та правничо-богословській. Наприкінці 1930-х років товариство нараховувало 52 дійсних члени [Янів, 1970]. Товариство видавало журнал «Богословія», котрий виходив щотири місяці (за 1923–1942 рр. вийшло 20 тт.), монографічну серію «Праці богословського товариства» і популярну бібліотеку «Видання Богословії». Поряд із науковими виданнями товариство займалося публікуванням статей, присвячених популярному обговоренню церковних і суспільних питань, зокрема, в історичному ключі. Вони друкувалися у місячнику «Нива», який за редакцією Петра Хомина виходив у Львові протягом 1933–1939 рр.

Особливістю українського наукового життя у міжвоєнній Польщі була значна присутність наддніпрянських інтелектуалів, котрі разом із С. Петлюрою залишили українські терени [Портнов, 2009]. Попри неодноразові обіцянки представників польської влади про видалення функціонерів УНР з території держави, надані в багатьох угодах із СРСР, українські емігранти й надалі залишалися працювати в Другій Речі Посполитій. Від 1926 вони брали участь у створенні та реалізації ідей «прометеївського» руху, організованого пілсудчиками з метою послаблення міжнародних позицій СРСР шляхом підтримки антирадянських настроїв серед емігрантів [Комар, 2011 : 250–255]. Українській наддніпрянській еміграції вдалося згуртуватися в Польщі і за владної підтримки реалізувати свій інтелектуальний потенціал у кількох наукових інституційних проектах. Всі вони постали поза Галичиною, головну у Варшаві, адже наддніпрянським емігрантам заборонено селитися на українських етнічних землях.

За хронологією створення найперше згадаємо Українське воєнно-історичне товариство (УВІТ), діячі якого в кооперації з галицькими колегами протягом 1920–1939 рр. опрацьовували різнопланову військово-історичну проблематику. Як дослідила Зоряна Кисіль, творці Товариства мали амбіції перетворити його на організаційний центр військових істориків [Кисіль, 2001]. До складу керівництва товариства увійшли генерали – М. Юнаків, В. Змієнко, М. Вовк, полковник М. Садовський та підполковник В. Євтимович. Відповідно до статуту, водночас зі збором матеріалу і вивченням історії Визвольних змагань новітньої доби, Товариство мало досліджувати багатостолітню історію боротьби українців за свободу і незалежність. Визначним центром розвитку воєнно-історичної науки стало військово-наукове видавництво «Чорномор» у Каліші, в якому виходили фундаментальні дослідження й твори українських воєначальників. Для прикладу назвемо «Зимовий похід» генерала М. Омеляновича-Павленка, «Січові Стрільці у боротьбі за державність» генерала М. Безручка, «Коротка історія 3-ї Стрілецької дивізії» полковника Г. Чижевського та ін. Протягом тривалого часу свого функціонування Товариство видавало наукові та науково-популярні часописи «Військовий вісник», «Запорожець», «За Державність», «Табір», «Син України», «Запорожська думка», «До зброї», «На руїнах».

У лютому 1925 р. у Варшавському університеті розпочав свою багаторічну діяльність Студіум православного богослов'я [Портнов, 2006]. З цією інституцією співпрацювали такі відомі українські історики, як І. Огієнко, В. Біднов, О. Лотоцький, В. Заїкін та Д. Дорошенко. Більшість із них посіли кафедри історико-церковного профілю: церковно-слов'янської мови й палеографії (І. Огієнко), історії православних церков у слов'янських країнах і Румунії (О. Лотоцький), загальної історії православної церкви і літургії (В. Біднов, а після його смерті Д. Дорошенко). Згадані історики, а також їхні вихованці, котрі писали магістерські праці, опрацьовували широке коло історико-церковної проблематики, публікуючи результати своїх досліджень як окремими книжковими виданнями, так і на сторінках журналу «ELPIS», в якому містилися розвідки українською, російською та польською.

Утім найбільш інтенсивну науково-дослідну працю вдалося розгорнути наддніпрянським емігрантам, котрі стали співробітниками Українського наукового інституту у Варшаві (УНІ). Як з'ясували дослідники цієї інституції В. Потульницький та А. Портнов, вона постала в 1930 р. в рамках реалізації завдань згаданого «прометеївського» руху [Потульницький, 1999; Портнов, 2004]. Інституційною предтечею УНІ були організовані Українським Центральним Комітетом «Вищі українознавчі курси». З ними співпрацювали такі знані варшавські українці, як

О. Лотоцький, Р. Смаль-Стоцький, М. Кордуба та інші. Незважаючи на початкові наміри, польська влада не дозволила стати УНІ навчальним закладом, перетворивши його на суто науково-дослідну установу.

Від початку його очолював наддніпрянець О. Лотоцький, а згодом – буковинець Р. Смаль-Стоцький і волинянин В. Садовський. Поряд із наддніпрянцями, в реалізації наукової програми УНІ активну участь брали також галицькі інтелектуали М. Кордуба та Б. Лепкий. Поряд із українцями, співробітниками УНІ були знані польські історики Оскар Галецький, Марцелій Гандельсман та Я. Воліньський.

Різнопланова наукова праця співробітників УНІ в галузі дослідження минулого проводилась у відділах української політичної історії та історії культури, а також у низці комісій і семінарів. Протягом неповного десятиліття функціонування інституції (1930–1939 рр.), її співробітники опублікували в 13-ти серіях «Праць» УНІ численні дослідження з української історії та культури. Найбільшим науковим здобутком УНІ заслужено вважається 16 томів взірцевого за рівнем виконання академічного видання творів Тараса Шевченка [Український Науковий Інститут, 1935].

Своєрідним фінальним акордом творення українцями, котрі опинилися у міжвоєнній Польщі, власних наукових інституцій стало постановня Української Могілянсько-Мазепинської Академії Наук (УМ-МАН) – найменш знаної в сучасному наукознавстві інституції [Рудницький, 1999]. Ця наукова установа заснована у Варшаві в травні 1938 р. постановою Уряду УНР в екзилі з метою продовжувати розпочату, але ґвалтовно зупинену більшовиками працю ВУАН у Києві, відновити ліквідовані наукові видавництва в Україні та інформувати іноземні наукові установи про Україну та українську науку. Спадкоємність нової Академії з ВУАН мала, вочевидь, підкреслюватися й символічним фактом обрання до її першого складу саме 12 членів, як це було при заснуванні УАН у Києві, а також іменуванням на академіків трьох дійсних членів київської академії – С. Смаль-Стоцького, Ф. Колеси та М. Возняка, що на той час були звинувачені в радянській державі у «буржуазному націоналізмі» та «фашизмі» і виключені з ВУАН [Гирич, 1999]. До речі, С. Смаль-Стоцький – одним із членів-засновників ВУАН. Серед інших членів-засновників Могілянсько-Мазепинської Академії Наук був лише один історик *sensu stricto* – Мирон Кордуба. Решта були почасти фахівцями з історії культури, права, мистецтва і літератури. Новостворена Академія повинна мати державний характер і тому декрет про її заснування підписав президент УНР у вигнанні Андрій Лівіцький. Академія мала тільки один відділ українознавства, на якому діяло 24 кафедри, які творили науково-дослідницькі групи. Першим президентом був Степан Смаль-Стоцький (потім від серпня 1938 р. – Іван Фещенко-Чопівський), першим секретарем став Андрій Яковлів. Протягом двох років до початку Другої світової вийшли три томи «Праць Відділу Українознавства», де опубліковано монографії Я. Гординського, Ф. Колесси та М. Возняка [Покажчик, 1999]. З початком німецької окупації Польщі УМ-МАН перестала існувати, а в повоєнний час вона відродилася в американській діаспорі.

На завершення декілька слів також варто сказати про нереалізовані інституційні проекти зазбручанських українців, хоча ця проблема заслуговує на самостійне дослідження. Звертаючись до згаданої теми, Л. Зашкільняк з'ясував, що восени 1923 р. серед українських істориків виникла ідея утворити Українське історичне товариство (УІТ) за зразком Польського історичного товариства. З цією метою складено Статут товариства, який базувався на зразках документів інших наукових і громадських організацій. У липні 1924 р. Статут УІТ разом з відповідними документами подано до Львівського воєводського управління для реєстрації і отримання дозволу діяльності. Проте вже наступного дня прийшов лист, який повідомляв, що за дорученням воєводства Дирекція поліції уповноважена повідомити засновникам товариства про відмову у його реєстрації у зв'язку з цілком надуманим приводом: поданий Статут не відповідає вимогам закону про громадські об'єднання ... від 15 листопада 1867 р. (!) [Зашкільняк, 2014 : 129]. Так, польська влада дала відверто зрозуміти, що не допустить створення ще одного вогнища українського культурного життя. Подібна доля спіткала й інші інституційні ініціативи галицьких інтелектуалів.

Висновки. У підсумку зазначимо, що українські інтелектуали в Другій Речі Посполитій, подекуди за сприяння представників польської влади, але частіше наперекір її антиукраїнській політиці, загалом добре адаптувалися до наявних в країні суспільно-політичних реалій. Відповідаючи на численні виклики, вони успішно трансформували набутий у попередній період інституційний досвід української гуманітаристики та, попри значні фінансові труднощі, ініціювали створення нових науково-дослідних інституцій, чиї співробітники опрацьовували найбільш перспективні тоді українознавчі проблеми. Специфікою української гуманітаристики в Другій Речі Посполитій був її інституційний поділ між Львовом та Варшавою. І тут, всупереч насиченості міжособистісних взаємин між галицькими вченими та їхніми наддніпрянськими колегами-емігрантами у польській столиці, так і не вдалося налагодити повноцінної інституційної

.....
співпраці. Це призвело до дублювання організаційних структур, котрі нерідко займалися подібною проблематикою. Така ситуація, котра вочевидь не відповідала скромним матеріальним і людським ресурсам тогочасної української науки, мала наслідком неузгодженість наукових проєктів, а іноді – особистісну конфліктність. Утім, саме наявні у Другій Речі Посполитій українські історичні інституції були перенесені у повоєнному часі емігрантами до країн вільного світу, що дозволило вітчизняній гуманітаристиці перетривати часи комуністичного експерименту на Батьківщині та зберегти інституційну пам'ять.

Подяка. Висловлюємо щирі вдячність членам редколегії журналу за консультації, надані під час підготовки статті до друку.

Фінансування. Дослідження здійснене у рамках реалізації стипендії Міжнародного Вишеградського фонду (2020–2021 рр.).

Джерела та література:

- Гирич, І.** (1999). До історії УММАН. Коментар. *Пам'ятки України*, 1, 139–140.
- Глинка, Л. & Чехович, К.** (1934). *Богословське Наукове Товариство у Львові в першій десятиліттю свого існування (1923–33)*. Львів. 92 с.
- Зашкільняк, Л.** (2014). Українська історіографія у міжвоєнній Польщі: шляхи легітимації національної історії. *Україна на історіографічній мапі міжвоєнної Європи / Ukraine on the Historiographic Map of Interwar Europe: Матеріали міжнародної наукової конференції (Мюнхен, Німеччина, 1–3 липня 2012 р.)*. Київ, 149–166.
- Киричук, О.** (2000). Ставропільський інститут у Львові (1914–1924 рр.). *Україна: культурна спадщина, національна свідомість, державність*, 6, 335–340.
- Кисіль, З.** (2001). Українське воєнно-історичне товариство (1920–1939). *Український історичний журнал*, 2, 100–112.
- Комар, В.** (2011). *Концепція прометеїзму в політиці Польщі (1921–1939 рр.): монографія*. Івано-Франківськ. 360 с.
- Коць-Григорчук, Л.** (1998). Іларіон Свенціцький – музейний діяч. *Пам'ятки України*, 1, 17–25.
- Кубійович, В.** (1991). *Нарис історії Наукового Товариства ім. Шевченка (1873–1949)*. Львів. 53 с.
- Масненко, В.** (2001). *Історична думка та націотворення в Україні (кінець ХІХ – перша третина ХХ ст.)*. К., Черкаси. 440 с.
- Найда, О.** (1998). Окремі аспекти діяльності Історично-філософської секції Наукового товариства ім. Шевченка. 1913–1940 роки. *З історії Наукового товариства ім. Шевченка: Збірник доповідей і повідомлень наукових секцій і конференцій НТШ у Львові*. Львів, 24–31.
- Орлевич, І.** (2009). Львівський ставропільський інститут (1914–1925). *Україна: культурна спадщина, національна свідомість, державність*, 18, 153–169.
- Покажчик** (1999). Покажчик публікацій Української Могілянсько-Мазепинської Академії Наук. Уклала Віра Карпенко. *Пам'ятки України*, 1, 141–144.
- Портнов, А.** (2009). *Наука у вигнанні. Наукова і освітня діяльність української еміграції у міжвоєнній Польщі (1919–1939)*. Харків. 256 с.
- Портнов, А.** (2006). Студіум православного богослов'я Варшавського університету (1925–1939). *Український археографічний щорічник*, 10–11, 386–397.
- Портнов, А.** (2004). Український Науковий Інститут у Варшаві (1930–1939). *Ucrainica-Polonica*, 1, 257–263.
- Потульніцький, В. А.** (1999). Український науковий інститут у Варшаві (1930–1939). *Український археографічний щорічник*, 3–4, 356–369.
- Рудницький, Яр.** (1999). Українська Могілянсько-Мазепинська Академія Наук. *Пам'ятки України*, 1, 132–138.
- Свенціцький, І.** (1930). *XXV літ діяльності Національного музею. Двадцятьп'ятьліття Національного музею у Львові: Збірник*. Львів. 153 с.
- Український Науковий Інститут (1935).** *Український Науковий Інститут за п'ять літ його існування 13.III.1930–13.III.1935*. Варшава. 19 с.
- Янів, В.** (1970). Нарис історії Українського Богословського Наукового Товариства (УБНТ). *Студії та матеріали до нової української історії*. Мюнхен, 3–64.

Віталій Тельвак

Дрогобычський державний педагогічний університет
імені Івана Франка
доктор історических наук, професор (Україна)

Ірина Лозинська

Дрогобычський державний педагогічний університет
імені Івана Франка
кандидат історических наук, доцент (Україна)

Українські історическі інституції в міжвоєнній Польщі: опыт обобщения

Аннотація. Цель статьи. На основе анализа разноплановой историографической литературы обобщенно институциональную структуру украинской исторической науки в межвоенной Польше. **Методология исследования** основана на использовании междисциплинарного подхода. Исходя из принципов объективности и историзма, исследовательский акцент сделан на структурно-функциональном системном анализе историографических фактов и сравнительно-историческом методе. В статье использованы эвристические возможности методов периодизации, классификации и типологизации. **Научная новизна** статьи заключается в попытке обобщения институциональной структуры украинской гуманитаристики во Второй Речи Посполитой. **Выводы.** Украинские интеллектуалы во Второй Речи Посполитой, иногда при содействии представителей польской власти, но чаще наперекор ее антиукраинской политике, в целом хорошо адаптировались к существующим в стране общественно-политическим реалиям. Отвечая на многочисленные вызовы, они в целом успешно трансформировали приобретенный в предыдущий период институциональный опыт украинской гуманитаристики и, несмотря на значительные финансовые трудности, инициировали создание новых научно-исследовательских институтов, чьи сотрудники разрабатывали наиболее перспективные тогда проблемы украиноведения. Спецификой украинской гуманитаристики во Второй Речи Посполитой было ее институциональное разделение между Львовом и Варшавой. И здесь, несмотря на насыщенность межличностных взаимоотношений между галицкими учеными и их надднепрянскими коллегами-эмигрантами в польской столице, так и не удалось наладить полноценного институционального сотрудничества. Это привело к дублированию организационных структур, которые нередко занимались подобной проблематикой. Такая ситуация, которая явно не отвечала скромным материальным и человеческим ресурсам тогдашней украинской науки, привела к несогласованности научных проектов, а иногда и межличностным конфликтам. Впрочем, именно существующие во Второй Речи Посполитой украинские историческі інституції были перенесены в послевоенное время эмигрантами в страны свободного мира, что позволило отечественной гуманитаристике пережить времена коммунистического эксперимента на Родине и сохранить институциональную память.

Ключевые слова: Вторая Речь Посполитая, украинская историческі наука, научно-исследовательские институты, Научное общество имени Шевченко, Украинский научный институт.

Vitalii V. Telvak

Ivan Franko Drohobych State Pedagogical University
Dr (History), Professor (Ukraine)

Iryna G. Lozynska

Ivan Franko Drohobych State Pedagogical University
PhD (History), Associate Professor (Ukraine)

Ukrainian Historical Institutions in Interwar Poland: the Attempt to Generalise

Abstract. The purpose of the article. Based on the analysis of various historiographical literature, Ukrainian historical science's institutional structure in interwar Poland has been generalised. **The research methodology** relies on the use of an interdisciplinary approach. Based on the principles of objectivity and historicism, the research has used the structural-functional systematic analysis of historiographical facts and the comparative-historical method. The article has used the heuristic possibilities of periodisation, classification and typology methods. The article's **scientific novelty** is an attempt to generalise the institutional structure of the Ukrainian humanities in the Second Polish-Lithuanian Commonwealth. **Conclusions.** Ukrainian intellectuals in the Second Polish Republic, sometimes assisted by Polish authorities but more often in defiance of its anti-Ukrainian policy,

generally adapted well to the country's existing socio-political realities. Responding to numerous challenges, they generally successfully transformed the institutional experience of the Ukrainian humanities of the previous period. Despite significant financial difficulties, scholars initiated the creation of new research institutions whose staff worked on the most promising Ukrainian studies problems at the time. The specificity of the Ukrainian humanities in the Second Polish Republic was its institutional division between Lviv and Warsaw. However, despite the close interpersonal relations between Galician scholars and their Dnipro colleagues-emigrants in the Polish capital, it was impossible to establish full-fledged institutional cooperation. This obstacle led to duplication of organisational structures, which have often dealt with similar issues. That situation did not correspond to the modest material and human resources of the Ukrainian science of that time, resulting in scientific projects' inconsistency and sometimes personal conflicts. However, those Ukrainian historical institutions of the Second Polish Republic were relocated by emigrants to the free world in the postwar period, which allowed the domestic humanities to endure the communist experiment at home and preserve institutional memory.

Key words: the Second Polish Republic, Ukrainian historical science, research institutions, Shevchenko Scientific Society, Ukrainian Scientific Institute.

References:

- Hyrch, I.** (1999). Do istorii UMMAN. Komentar. *Pam'iatky Ukrainy – Sights of Ukraine*, 1, 139–140. [in Ukrainian].
- Hlynka, L. & Chekhovych, K.** (1934). *Bohoslovske Naukove Tovarystvo u Lvovi v pershim desiatylittii svoho isnuvannia (1923–33) [Theological Scientific Society in Lviv in the first decade of its existence (1923–33)]*. Lviv, 92 p. [in Ukrainian].
- Zashkilniak, L.** (2014). Ukrainska istoriografiiia u mizhvoiennii Polshchi: shliakhy lehitymatsii natsionalnoi istorii. *Ukraine on the Historiographic Map of Interwar Europe: Materials of international scientific conference – Ukraina na istoriografichnii mapi mizhvoiennoi Yevropy: Materialy mizhnarodnoi naukovoï konferentsii. Miunkhen, Nimechchyna, 1–3 lypnia 2012 r.* Kyiv, 149–166. [in Ukrainian].
- Kyrychuk, O.** (2000). Stavropihiiskyi instytut u Lvovi (1914–1924 rr.). *Ukraina: kulturna spadshchyna, natsionalna svidomist, derzhavnist – Ukraine: Cultural Heritage, National Identity, Statehood*, 6, 335–340. [in Ukrainian].
- Kysil, Z.** (2001). Ukrainske voienno-istorychne tovarystvo (1920–1939). *Ukrainskyi istorychnyi zhurnal – Ukrainian Historical Journal*, 2, 100–112. [in Ukrainian].
- Komar, V.** (2011). *Kontseptsiiia prometeizmu v politytsi Polshchi (1921–1939 rr.) [The Concept of Prometheism in the Politics of Poland (1921–1939)]*. Ivano-Frankivsk, 360 p. [in Ukrainian].
- Kots-Hryhorchuk, L.** (1998). Ilarion Svientsitskyi – muzeinyi diiach. *Pam'iatky Ukrainy – Sights of Ukraine*, 1, 18–27. [in Ukrainian].
- Kubiiovych, V.** (1991). *Narys istorii Naukovoho Tovarystva im. Shevchenka (1873–1949) [An outline of the history of the Shevchenko Scientific Society. (1873–1949)]*. Lviv, 53 p. [in Ukrainian].
- Masnenko, V.** (2001). *Istorychna dumka ta natsiotvorennia v Ukraini (kinets XIX – persha tretyna XX st.) [Historical thought and national creation in Ukraine (end of XIX - first third of XX century)]*. Kyiv-Cherkasy, 440 p. [in Ukrainian].
- Naida, O.** (1998). Okremi aspekty diialnosti Istorychno-filosofichnoi sektiï Naukovoho tovarystva im. Shevchenka. 1913–1940 roky. *From the history of SSS: Collection of reports and scientific notes of SSS sections and conferences in Lviv – Z istorii Naukovoho tovarystva im. Shevchenka: Zbirnyk dopovidei i povidomlen naukovykh sektiï i konferentsii NTSh u Lvovi*, Lviv, 24–31. [in Ukrainian]
- Orlevych, I.** (2009). Lvivskiy stavropihiiskyi instytut (1914–1925). *Ukraina: kulturna spadshchyna, natsionalna svidomist, derzhavnist – Ukraine: Cultural Heritage, National Identity, Statehood*. 18, 153–169. [in Ukrainian].
- Pokazhchuk** (1999). Pokazhchuk publikatsii Ukrainkoi Mohyliansko-Mazepynskoi Akademii Nauk. *Pam'iatky Ukrainy – Sights of Ukraine*, 1, 141–144. [in Ukrainian].
- Portnov, A.** (2009). *Nauka u vyhnanni. Naukova i osvitnia diialnist ukrainkoi emihratsii u mizhvoiennii Polshchi (1919–1939) [Science in exile. Scientific and educational activities of Ukrainian emigration in interwar Poland (1919–1939)]*. Kharkiv, 256 p. [in Ukrainian].
- Portnov, A.** (2006). Studium pravoslavnoho bohoslovia Varshavskoho universytetu (1925–1939). *Ukrainskyi arkhografichnyi shchorichnyk – Ukrainian Archeographic Year Book*. 10-11, 386-397. [in Ukrainian].
- Portnov, A.** (2004). Ukrainskyi Naukovyi Instytut u Varshavi (1930–1939). *Ucrainica-Polonica – Ucrainica-Polonica*. 1, 257-263. [in Ukrainian].
- Potulnytskyi, V. A.** (1999). Ukrainskyi naukovyi instytut u Varshavi (1930–1939). *Ukrainskyi arkhografichnyi shchorichnyk – Ukrainian Archeographic Year Book*, 3–4, 356–369. [in Ukrainian].
- Rudnytskyi, Yar.** (1999). Ukrainska Mohyliansko-Mazepynska Akademiia Nauk. *Pam'iatky Ukrainy – Sights of Ukraine*, 1, 132–138. [in Ukrainian].

- Svientsitskyi, I.** (1930). *XXV lit diialnosti Natsionalnoho muzeiu. Dvatsiatpiatlittia Natsionalnoho muzeiu u Lvovi: Zbirnyk [XXV years of activity of the National Museum. Twenty-fifth anniversary of the National Museum in Lviv: Collection]*. Lviv, 59 p. [in Ukrainian].
- Ukrainskyi Naukovyi Instytut** (1935). *Ukrainskyi Naukovyi Instytut za p'iat lit yoho isnuvannia 13.III.1930–13.III.1935 [Ukrainian Scientific Institute during five years of its existence 13.III.1930–13.III.1935]*. Varshava, 19 p. [in Ukrainian].
- Yaniv, V.** (1970). *Narys istorii Ukrainskoho Bohoslovskoho Naukovoho Tovarystva (UBNT). Studies and materials of new Ukrainian history – Studii ta materialy do novoi ukrainskoi istorii*, Miunkhen, 3-64.[in Ukrainian].

Статтю надіслано до редколегії 04.04.2021 р.
Статтю рекомендовано до друку 11.05.2021 р.